

VÁRNAGY RÉKA

Egyetemi docens, BCE Nemzetközi, Politikai és Regionális Tanulmányok Intézet, Politikatudományi Tanszék

A kis- és középvállalkozások mint a helyi gazdaságfejlesztés vakfoltjai¹

ABSZTRAKT

A tanulmány Veszprém Megyei Jogú város esettanulmányán keresztül elemzi a kis- és középvállalkozások részvételét a helyi gazdaságfejlesztésben és döntéshozatalban, különös tekintettel a kkv-k és az önkormányzat együttműködési formáira. Az esettanulmány egy kiterjedt kvalitatív és kvantitatív kutatás eredményeit foglalja össze, melynek során 2018-19-ben mélyinterjúk készültek a helyi kormányzati szektor és fejlesztő intézmények szereplőivel, online kérdőívvezés történt a helyi vállalkozói szektorban (N = 214), illetve a középvállalkozások megszólítására vállalkozói workshopot is rendeztek. A kutatási eredmények megerősítették, hogy a kkv-k a helyi gazdaságfejlesztés vakfoltjában helyezkednek el, hiszen az aktív bevonási stratégiák célcsoportja általában a lakosság, míg az üzleti szférában az erősebb érdekérvényesítő képességű nagyvállalatok van lehetőségük a helyi döntéshozókkal való együttműködésre.

Kulcszavak: helyi gazdaságfejlesztés, kis-és középvállalatok

¹ A tanulmány a Széchenyi 2020 program EFOP-3.6.1-16-2016-00013 „Intelligens szakosodást szolgáló intézményi fejlesztések a Budapesti Corvinus Egyetem székesfehérvári Campusán” című európai uniós projektje keretében készült.

RÉKA VÁRNAGY

Associate Professor, Corvinus University of Budapest, Institute of International, Political and Regional Studies, Department of Political Science

Small and Medium-Sized Enterprises as the Blind Spots of Local Economic Development

ABSTRACT

This paper presents the findings of a case study on Veszprém, a town of country rank situated in the Central Transdanubia region. The research focused on the local small- and medium-sized enterprises analyzing their capacities of participation in the local economic development decision-making processes. The case study applied a mixed methodology of research tools including the conduct of interviews with the actors of the local government and the local development agencies, a workshop organised for medium-sized enterprises and an online survey (N = 214) of small and medium-sized enterprises. The findings suggest that the small and medium-sized enterprises are the blind spots of the local development sphere as the active forms of participation are suited to involve the inhabitants of Veszprém as local stakeholders, while among the business actors, bigger companies have access to local decision-making networks and due to their size and economic weight have the potential to influence the decision-making processes.

Key words: local economic development, small and medium-sized enterprises

A tanulmány a helyi gazdaságfejlesztés vakfoltjára, a kis- és középvállalkozások szerepére fókuszál a helyi gazdaságfejlesztési stratégiákban. A kutatás elméleti kereteit Pálné jelölte ki 2019-es tanulmányában, melyben az önkormányzati kutatások szakirodalmi háttérét és az önkormányzatok közjogi kereteit vizsgálva arra kereste a választ, hogy a jelenlegi rendszerben van-e esély a helyi erőforrásokat integráló, az ottani közösség részvételére épülő helyi gazdaságfejlesztési modell alkalmazására. Pálné rámutat arra a paradoxonra, hogy míg „a helyi gazdaságfejlesztés, a fejlesztéspolitika a helyi önkormányzatok feladatai között sokkal hangsúlyosabban szerepel, mint korábban” (2019: 12.), az önkormányzati mozgástér szűkült, az önkormányzati kompetenciák csökkentek, s az alkalmazható eszköztár is kötöttebb lett, ami az önkormányzatok erős külső – a központi fejlesztési stratégiáktól és az uniós forrásoktól való – függéséhez vezetett. A tanulmány megállapítása szerint „Magyarországon a helyi önkormányzatok nemcsak közhatalmi pozíciót veszítettek, hanem részben e veszteség nyomán helyi kapcsolatrendszerük sem ígérkezik alkalmasnak a helyi forrásokra és szövetkezésre alapozott gazdaságfejlesztési stratégia követésére. A korábban is törékeny, sok szempontból aszimmetrikus hatalmi szerkezetben az önkormányzatok perifériára kerültek, nemcsak a kormányzás nemzeti, hanem helyi dimenziójában is” (2019: 16.). Pálné azonban rámutat arra is, hogy ez a veszteség a különböző típusú és méretű önkormányzatokat más mértékben érintette, ami azt jelzi, hogy a kérdés további, az elméleti kerethez csatlakozó empirikus vizsgálatra érdemes. Másrészt Belényi és Számadó arra mutat rá, hogy az önkormányzati reform hatására a feladatok és hatáskörök átalakítása lehetővé tette, hogy az önkormányzatok fokozott figyelmet fordítsanak a településmenedzsment gyakorlatára, valamint megnyitotta az utat a deliberatív demokrácia alkalmazására, illetve az inkluzív önkormányzat megteremtésére (Belényi-Számadó, 2015: 38.). A megyeszékhelyek mint humán és gazdasági erőforrásban gazdagabbnak tekinthető városok jó kiindulópontot jelentenek a kérdés empirikus vizsgálatára, hiszen ezekben potenciálisan diverz társadalmi gazdasági és politikai érdekek jelennek meg, amelyek integrálása kulcskérdése a sikeres helyi gazdaságfejlesztés megvalósításának. Az EFOP-3.6.1-16-2016-00013 kutatás keretében három megyeszékhelyen, Székesfehérvárott, Tatabányán és Veszprémben vizsgáltuk meg az önkormányzatok helyi gazdaságfejlesztési potenciálját, amelyek közül ez a tanulmány a veszprémi esettanulmány egyes eredményeit mutatja be.

Veszprémben Lengyel (2010) nyomán jól azonosíthatók a helyi gazdaságfejlesztés főbb szereplői: a helyi kormányzati szektor, a vállalkozói szféra, a tudástranszfer-intézmények és a fejlesztő ügynökségek is. A kutatás elsődleges fókuszában a helyi kormányzati szektor, azaz az önkormányzat és a helyi vállalkozói szféra, azon belül is a kkv-k közötti kapcsolatrendszer vizsgálata áll. Bár a veszprémi gazdasági életben egyaránt jelen vannak a magyar és külföldi tulajdonú nagyvállalatok, illetve a kis- és középvállalatok (kkv-k) is, a kutatás során elválasztottuk ezek vizsgálatát, ugyanis a kkv-k és a nagyvállalatok döntéshozatali részvételének eltérő a dinamikája. A nagyvállalatoknak mint az adóbevételek és foglalkoztatás alapján jelentős gazdasági szereplőknek erős az érdekérvényesítő képességük az önkormányzattal szemben, sőt Kollár (2011) arra hívja fel a figyelmet, hogy erejüknel fogva akár a gazdaságfejlesztés abszolút irányítóivá is válhatnak. Ezzel szemben a kkv-k erőforrásai szűkösebbek, a közös fellépés kevésbé jellemző rájuk, így számukra csak a partnerség kialakítása jelent lehetőséget a részvételre. Bajmócy is a kis- és középvállalkozások helyi gazda-

sági szerepvállalásának fontossága mellett érvel, hiszen létszámuk alapján fontos gazdasági tényezőt képviselhetnek, illetve kiemeli, hogy a kkv-k helyileg erősen beágyazottak, hiszen tulajdonosaik, működtetőik sokszor helyben élnek, sőt a vevőik egy része is helyi lehet, és ez a kötődés meghatározó lehet a részvétel kialakításában (Bajmócy, 2011: 18.). A nemzetközi szakirodalomban is megjelent a kkv-k és a helyi gazdaságfejlesztés összefüggéseinek kutatása (áttekintésért ld. Hadjimichalis, 2011), illetve a közép-kelet európai térség több országában is előtérbe kerül a kkv-k helyi gazdaságban betöltött szerepének és az önkormányzatokkal való kapcsolataik elemzése (Adamowicz–Machla, 2016; Korcsmáros et al., 2017). A kkv-k helyi gazdaságfejlesztésben betöltött szerepét már Magyarországon is vizsgálták (Horeczki–Mezei, 2019), de kevés empirikus adat áll rendelkezésre. A kutatás fókuszában így az a kérdés áll, hogy a veszprémi kis- és középvállalatoknak milyen gazdasági problémákkal szembesülnek, és ezek mentén milyen igényeik vannak a döntéshozók felé, illetve hogyan képesek bekapcsolódni a döntéshozatali folyamatokba.

A tanulmány első részében áttekintem a kutatási keretet meghatározó elméleti megközelítés fontosabb elemeit, amit a második részben Veszprém helyzetének általános felrajzoló követe követ, majd a harmadik részben sor kerül az empirikus kutatás módszertanának és eredményeinek bemutatására és végül ezek értékelésére is.

RÉSZVÉTEL, BEVONÁS, KÉPESSÉGSZEMLÉLET

Mezei (2006) rámutat, hogy a helyi gazdaságfejlesztés célja és eszköztára sokat változott az elmúlt évtizedekben, és egyre inkább előtérbe került a helyi vállalkozások megtartásának fontossága, az együttműködések, a hálózatosodás ösztönzése és a vállalkozóbarát környezet kialakításának igénye. Ezzel párhuzamosan kapott figyelmet a képességfejlesztés szemléletű gazdaságfejlesztés (Bajmóczy et al., 2017), amelyben fontos szempont a célok és cselekvések deliberatív meghatározása, azaz a társadalmi vita központi szerepe, hasonlóan az inkluzív önkormányzat modelljéhez (Számadó, 2015). Bár a helyi gazdaságfejlesztés irodalma így egyre inkább a participatív formák irányába fordult, a részvétel legtöbbször leszűkült a lakosság mint érintett csoport befolyásolási lehetőségeinek vizsgálatára. Bajmóczy és kollégái például a megyei jogú városok fejlesztési dokumentumainak vizsgálata tükrében megállapítják: „Miközben a retorika szintjén a részvételiség elve számos ponton megjelenik a fejlesztési dokumentumokban, az az érintettek széles köre számára mégsem biztosítja saját ügyeik tevékeny előmozdításának szabadságát. Az érintetti részvétel (véltetően más helyi fejlesztéshez kötődő mechanizmusok mellett) a fennálló hatalmi viszonyok megőrzésének egyik eszközévé válik. A fejlesztési folyamatot alapvetően a helyi önkormányzat, illetve annak meghívott és rejtett partnerei alakítják, a lehetőség szétterítéséhez nem járul hozzá a részvétel gyakorlata. [...] A jelentős befolyásoló képesség (ez általában gazdasági hatalmat jelent) teljesen természetesen jár együtt a dokumentumokban a részvétel magasabb fokozataival vagy a rejtett (esetleg láthatatlan) hatalomgyakorlási formák használatával. [...] A lakosokra irányuló technikák nem alkalmasak a helyi tudás becsatornázására” (2016: 59.). A kutatás tehát kétféle csoportot különít el: a jelentős befolyásoló képességgel bíró, magasabb szinten részt vevő csoportot, amelynek tagjai feltehetően gazdasági hatalommal bírnak, és

a befolyásoló képesség nélküli, csak látszat-részrtvevő lakosokat. De milyen szerepet kapnak az alacsony gazdasági befolyású gazdasági szereplők, akik érintettek a helyi gazdasági fejlesztésben? Alacsony nyomásgyakorlási erejükből fakadóan a kkv-k részvételi lehetőségeinek elemzésére is alkalmasnak találok az Arnstein-féle (1969) részvételi létrát, mely a manipulációtól halad a partnerség magasabb szintjei felé, különösen, hogy a kkv esetén a vezetésben nem feltétlenül jelenik meg a feladatok magas szintű differenciálása, és így a vezető vállalkozók személyes részvétele révén ragadható meg a vállalkozások jelenléte a döntéshozatalban.

HELYZETKÉP

A gazdasági helyzet tekintetében a Veszprém megyei adatok egy, az országos átlagnál jobb helyzetben levő térség képét vetítik elénk: a 2019. I. félévi adatok alapján a megyének 341 ezer lakosa van, közöttük az aktivitási arány az országos átlaghoz közel azonos 62,2%, a foglalkoztatottak száma az 2018. II. negyedévihez képest bővült, a foglalkoztatási arány 61,5%. A munkanélküliek száma és aránya jelentősen csökkent 2019 első félévében a 2018. II. negyedévihez képest, a munkanélküliségi ráta jóval az országos alatt van, 1,1%, ami a Közép-dunántúli régióban is alacsonynak számít. Ez összesen 91 700 alkalmazásban és 2019 júniusában 6049 nyilvántartott álláskeresőt jelent, akiknek a közel fele nő, 12%-a 25 év alatti, és alig 5%-uk pályakezdő. A vizsgált félévben az alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete emelkedett, de 32 ezer forinttal alacsonyabb volt a hazai átlagnál. A megyében a gazdasági szervezetek száma meghaladja a 60 ezret, ezek közül jelentős, 70% az önálló vállalkozók aránya (KSH, STADAT-adatok, 2019.)

A megye székhelye Veszprém, ahol 6100 vállalkozás működik, ezeknek túlnyomó része a kkv-k körébe sorolható. A városban a 250 főnél nagyobb vállalkozások száma 11, nettó árbevétel alapján kiemelkedik közülük a Continental Automotive Hungary Kft, a Valeo Auto-Electric Magyarország Kft. és a Vöröskő Kft. A vállalkozások egyes csoportjainak profilja erősen differenciált: a kisvállalkozások többsége a szolgáltató szektorban tevékenykedik, a középvállalkozások között az építőipari cégek dominálnak, míg a nagyvállalatok leginkább az autóiparhoz, a gépgyártáshoz és a vegyiparhoz köthetők. Míg a nagyvállalatok jellemzően külföldi tulajdonban működnek, és magyar lányvállalatként vannak jelen a városban, a kis- és középvállalkozások túlnyomó része magyar tulajdonú. Az egyes gazdasági szektorok működése nem független egymástól, direkt és indirekt összefüggések is kimutathatók: a középvállalkozások között a domináns építőipari cégek részt vesznek a nagyvállalati beruházások megvalósításában, illetve az ingatlanpiac fellendüléséből származó konjunktúrában, de akár a kapcsolódó önkormányzati beruházásokban is. A kisvállalkozások között az építészeti irodák és a környezeti hatásvizsgálatokkal foglalkozó cégek számának növekedése is részben ennek a fejlődésnek a következménye. A városban folyó gazdasági tevékenység nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a térségben Veszprém város gazdasági mutatói is a megyéhez hasonlóan jónak számítsanak: a munkanélküliségi ráta alacsony, a foglalkoztatottak között magas a diplomások aránya, míg az egy főre jutó GDP az országos átlag 70%-a.

Összességében tehát egy gazdaságilag jó számokat produkáló térség és város képe bontható ki előttünk, érdemes azonban egy kis területi kitekintést tennünk a megyén kívülre

is: a kutatás során készült mélyinterjúk során Veszprém megye és Veszprém város helyzetének értékelésekor visszatérő elemként jelent meg a Székesfehérvárra és Győrrre történő hivatkozás. A győri gazdasági fejlődés modelljét áttekintve Rechnitzer több sarokpontot is azonosít, többek között a sikeresen privatizált vállalatokat, a helyi, újtó szellemű befektetőket, a város életébe több dimenzióban is sikeresen integrálódó nemzetközi nagyvállalatokat és az újjgazdaság vállalkozásait (2014: 128.), melyek közül nem mindegyik elem azonosítható Veszprémben. Az összevetés másik eleme Veszprém földrajzi elhelyezkedéséből fakad: a körülötte található városok sok esetben konkurenciaként jelennek meg, különösen a humán erőforrásért folytatott versenyben – „be vagyunk zárva Székesfehérvár és Győr közé” – hangzott el az egyik kutatási interjúban.

A város működésének megértéséhez a gazdasági mutatókon túl érdemes kitérni a település egyéb strukturális jellemzőire is, melyek közvetve befolyásolják a gazdaság fejlődését: elhelyezkedését tekintve a város a Veszprém- fennsíkon épült, domborzata szempontjából meghatározóak a Séd és mellékvizvei, melyek több városrészre tagolják Veszprémet, komoly szintkülönbségeket alakítva ki a városon belül. A város első számú iparterülete az északnyugaton fekvő Iparváros, mellette azonosíthatóak még más, ipari-gazdasági területek mint a Déli Intézményközpont és a Videoton Ipari Park.

A domborzati viszonyok megnehezítik a hatékony közlekedési rendszer létrehozását. A város kívülről, közúton Budapest és Győr felől is jól megközelíthető, a külső útgyűrűnek köszönhetően kikerülhető a városi forgalom. A város mobilitási tervéhez készült elemzés szerint a vasúti közlekedés nem hangsúlyos, mert az állomás és a városközpont távol esik egymástól, és a vasúti kapcsolatok száma és minősége alacsony. A város jelentős munkaerőpiaci központ, naponta több mint tizenötezen járnak be dolgozni, illetve jelentős a bejáró diákok száma is.² A helyközi buszjáratokat jellemzően ők, a bejáró diákok és a dolgozók használják. A helyi autóbusz-hálózat használóinak száma csökken, részben a szolgáltatás rossz színvonala miatt. A dolgozók jelentős része gépkocsival közlekedik, ami az infrastruktúra hiányosságai miatt – különösen a Jutasi lakótelepet és az Ipartelepet összekötő belső körgyűrű hiánya okán – torlódásokat okoz a városban és a külvárosokban, jellemzően műszakváltás idején. Az ipari körzetekben ehhez jelentős teherforgalom is járul, e területeken hiányos az infrastruktúra (közvilágítás hiánya), sok esetben a parkolás sem megoldott (Terra Stúdió, 2017).

A városban lakhatási problémák is jelentkeznek. A Veszprém megyében épített lakások száma 2019 I. félévében elmarad a Fejér megyei számoktól: 231 veszprémi lakásra jut 319 Fejér megyei. A tízezer lakosra jutó épített lakások száma 6,8, ami az országos átlaghoz közelít (KSH, 2019). Veszprém város domborzati viszonyai miatt kevés a beépíthető belterület, ezért sok lakásépítés a város vonzáskörzetében valósul meg. Az ingatlanárak és bérleti díjak emelkedése Veszprémben is érzékelteti hatását.

² Veszprém egyetlen városként kezelése sok esetben félrevezető, a 2011-es népszámlálás során a város vonzáskörzetének felmérése során határozták meg a veszprémi nagyvárosi településegüttest, amely Veszprémmel együtt 18 településből álló, 539 km²-nyi területű településegüttes, mely részben a Bakony és a Balaton-felvidék felé, illetve keleti irányba terjeszkedett tovább (KSH, 2014).

A város kulturális jellemzői kifejezetten jók: Veszprém egyetemváros, itt működik a Pannon Egyetem és a Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola, a középfokú oktatási intézmények között találunk országos szinten is elismerteket. A városban színház működik, évente több fesztivált szerveznek, és kiemelendő, hogy a város 2023-ra megnyerte az Európa Kulturális Fővárosa címet. A város kézilabdacsapata nemzetközi szinten is elismert, a Modern Városok-program keretében kibővül a 2008-ban megnyitott Aréna, s mellette uszoda is épül.

KUTATÁSI MÓDSZERTAN

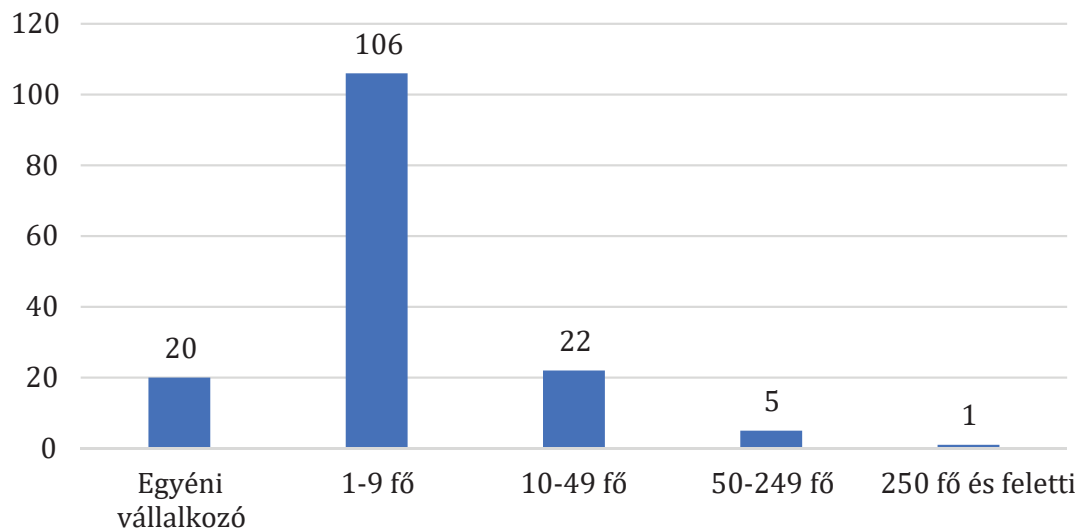
A Széchenyi 2020 program EFOP-3.6.1-16-2016-00013 „Intelligens szakosodást szolgáló intézményi fejlesztések a Budapesti Corvinus Egyetem székesfehérvári Campusán” című európai uniós projektje keretében került sor az empirikus kutatásra, amely kvalitatív és kvantitatív elemeket egyaránt tartalmazott.

A vállalkozások környezetének megismerése érdekében először a helyi kormányzati szektort és a fejlesztő ügynökségeket keresték meg, ahol a kulcsszereplőkkel készült mélyinterjú a város gazdasági-társadalmi és környezeti kontextusának felvázolása érdekében. Az interjúk részben feltáró jellegű félig strukturált interjúk voltak, amelyek során feltérképezték a helyi gazdaságfejlesztés főbb kérdéseit és szereplőit, illetve irányított kérdésekkel feltárták a válaszoló szervezetének helyi gazdaságfejlesztésben játszott szerepét és beágyazottságát is. A mélyinterjúk lefolytatására három szakaszban kerül sor Veszprémben. Az első szakaszban a Polgármesterei Hivatal, különös tekintettel a Stratégiai iroda munkatársait kerestem fel, a második szakaszban az érdekvédelmi szervezetek vezetőit kérdeztem, míg a harmadik szakaszban az önkormányzati szereplők megkeresésére került sor.

A kvalitatív adatgyűjtés másik irányát a fókuszcsoporthoz tartozó kutatás jelentette. A célcsoportot itt a középvállalkozások jelentették, melyeket egy vállalkozói workshop keretében értem el: ezt a Veszprémi Karriernapok 2019-hez kapcsolódva a Veszprém Járási Foglalkoztatási Paktummal együttműködésben szervezték 2019 tavaszán.

A kvantitatív adatgyűjtés alapját egy online kérdőív jelentette 2018 őszén. A kutatás során 2435 veszprémi vállalkozás e-mail-címére küldtünk kérdőívet, amit 204 vállalkozás töltött ki, ez 8,4%-os kitöltési arányt jelent. A kérdőív 34 kérdésből áll, de a 204 kitöltő közül nem mindenki válaszolt minden kérdésre, így az eredmények feldolgozásakor az adott kérdésnél hiányzó adatok nem vettük figyelembe, az adott értékhez tartozó elemszámokat pedig a ábrák alatt tüntettük fel. A vállalkozások túlnyomó része a kkv-kategóriába tartozott (1. ábra). Az elemzés érdekében a tanulmányban bemutatott eredményeknél a kkv-csoporton kívül eső válaszadót kivettem a mintából.

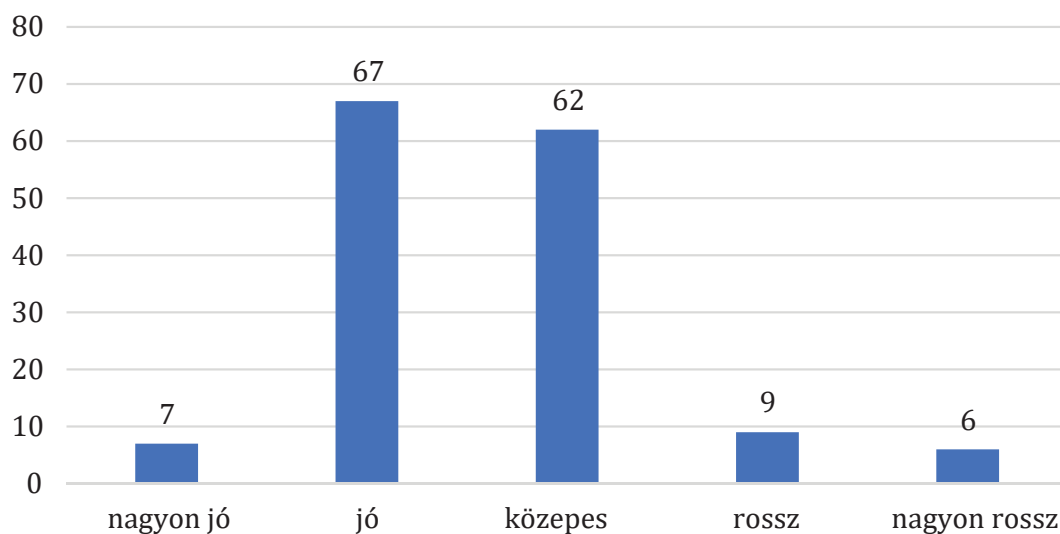
1. ábra. Mekkora az Ön vállalkozása az alkalmazottak száma alapján? (N = 214)

EREDMÉNYEK

A válaszadó kis- és középvállalatok a telephely kiválasztásakor, azaz Veszprém választásakor a helyi kötődést jelölték motivációként (78%), vagyis feltételezhető, hogy többségük helyi lakosként kezdett vállalkozásba. A válaszok között megjelent még a megelőzően meglévő üzleti kapcsolati háló (21%), a kedvező infrastruktúra (15%) és a piaci rés betöltése (9,2%) motivációként, ami jelzi, hogy a vállalkozók egy része tudatosan értékelte a számára elérhető erőforrásokat és lehetőségeket is, nem csak a röghöz kötöttség motiválta választásában. A válaszadók többsége vállalkozásának jelenlegi helyzetét nem értékeli rossznak (2. ábra), és a nagy részük nem számít változásra, vagy inkább javulást vár a jövőben.

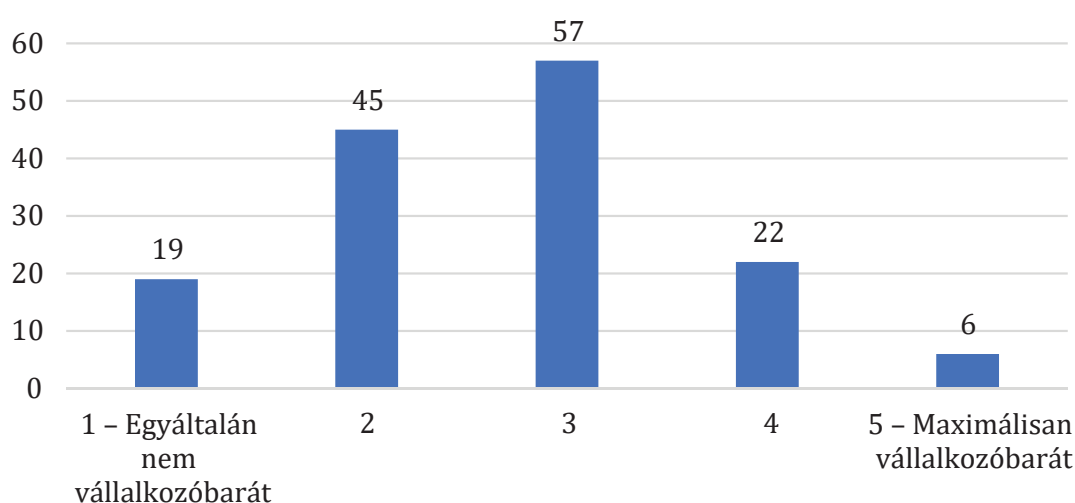
2. ábra. Hogyan ítéli meg vállalkozásának jelenlegi helyzetét? (N = 151)

A válaszokból úgy tűnik, hogy többségüknek a legnagyobb gondja nem is a helyi, hanem a központi meghatározottságokkal akadt. Arra a kérdésre, hogy 1–5-ös skálán értékeljék azokat a tényezőket, amelyek akadályozzák vállalkozása növekedését, a többség központi, állami intézkedéseket értékelt nagyobb akadálnak. A legproblémásabbnak a magas adó- és társadalombiztosítási terhek, illetve adminisztrációs terhek tűntek, míg az első helyi aspektus, a szakképzett helyi munkaerő hiánya csak negyedik helyen jelent meg a válaszokban, csupán kevésbé leelőzve fontosságban a magas helyi iparüzési adót.

Ennek ellenére a vállalkozók nem tekintették igazán vállalkozóbarátnak Veszprém önkormányzatát (3. ábra), többségük közepes értéket jelölt be, és a válaszadók 75%-a inkább kevésbé vagy nem vállalkozóbarátként jellemezte a városi önkormányzatot.

3. ábra. Hogyan jellemezné a városi önkormányzatot, ahol a vállalkozása működik? (N = 149)

Milyen kapcsolatokat alakítanak ki a kkv-k az önkormányzattal a városban? Az első kérdés az önkormányzattól kapott segítségre vonatkozott („Milyen jellegű segítségeket kapott vállalkozása az elmúlt öt évben az önkormányzattól?”), és kiderült belőle, hogy a kkv-k többsége információt, azaz tájékoztatást kapott az önkormányzattól például az adófizetési kötelezettségekről (20%), illetve a válaszadók 27%-a említette hatósági ügyekben a személyes ügyfélfogadást, ami az önkormányzat államigazgatási szerepével áll összefüggésben.

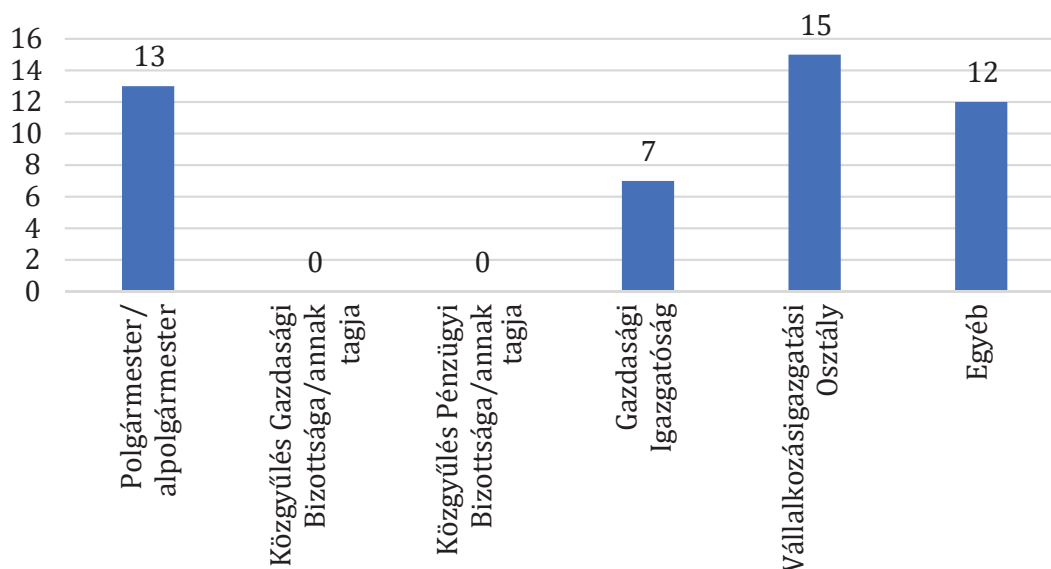
A magasabb szintű részvételt firtató kérdéseknél kiderült, hogy a kkv-k 63%-a szokott egyeztetni az önkormányzattal: a válaszadók jellemzően a polgármesterrel vagy az alpolgármesterrel, illetve a Vállalkozásigazgatási Osztállyal lépnek kapcsolatba (4. ábra).

Bár a fenti válaszok magas szintű informálódásra utalnak, meg kell említeni, hogy a vállalkozások túlnyomó része nem is ismeri a város fejlesztésére vonatkozó terveket, sem a városfejlesztési programot, sem az integrált területfejlesztési stratégiát, annak ellenére, hogy ezek nyilvánosan elérhetőek Veszprém város honlapján. Mindemellett van olyan megállapodás, a Veszprém Járási Foglalkoztatási Paktum,³ amelynek saját weboldala is van, a Paktum

³ URL: <https://www.veszprempaktum.hu/a-paktumrol/paktum-kisokos> A Veszprém Járási Foglalkoztatási Paktum a TOP-6.9.2-16-VP1-2018-00001 számú, Európai Unió által támogatott, az Európai Szociális Alap

ismertetésével, álláskeresőknek és munkáltatóknak való segítségnyújtással és még állásajánlatok megjelentetésével is, a vállalatok 87,8%-a mégsem ismeri a Paktumot sem (n = 172). Úgy tűnik, hogy az információ elérhetősége nem jelent automatikusan tájékoztatást, vagyis azt, hogy az információ el is ér az érintettekhez.

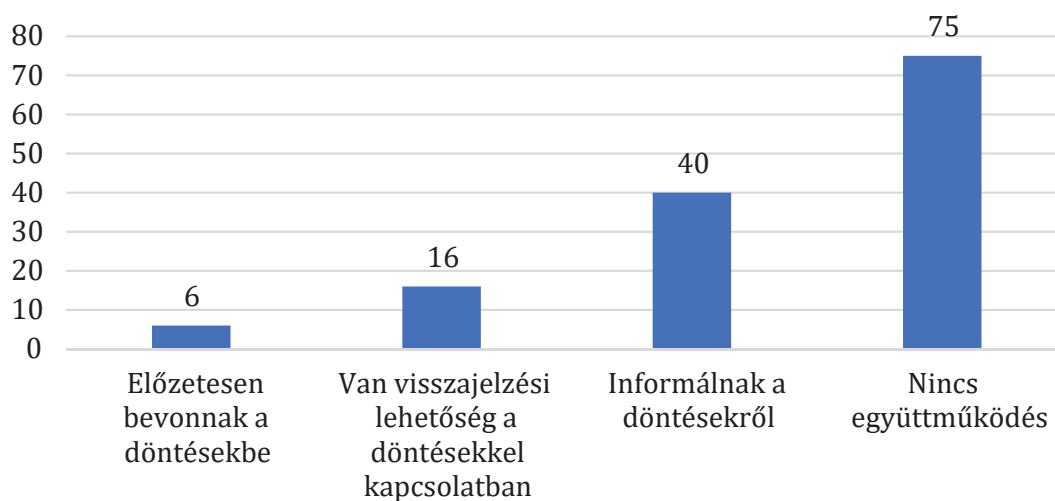
4. ábra. Jellemzően az önkormányzat mely szereplőivel szokott egyeztetni? (N = 47)

Az önkormányzattal történő egyeztetésre több, akár hivatalon kívüli lehetőség is adott lenne, például a Gazdasági/Kereskedelmi Kamara rendezvényei, informális társadalmi események (sport-, kulturális stb.), fórumok, fogadóórák, de ezekkel a válaszadóknak csak kb. 20%-a élt; a legnépszerűbbek a kamara rendezvényei voltak, amelyeken a válaszadók 34%-a vesz részt. Összességében így nem meglepő, hogy a válaszadók többsége úgy értékeli, egyáltalán nem képes hatást gyakorolni a város gazdasági döntéseire, és nincs együttműködés a vállalkozások és az önkormányzatok között, illetve azok, akik úgy gondolják, hogy van, inkább az alacsonyabb szintű részvételi formákat, például az informálást jelölik meg leggyakoribb együttműködési formaként (5. ábra).

társfinanszírozásával megvalósuló projekt keretében készült el Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata, a Veszprém Megyei Kormányhivatal, a Pro Veszprém Városfejlesztési és Befektetés-ösztönző Nonprofit Kft., valamint a Nagycsaládosok Balatonalmádi Egyesülete konzorciumi együttműködés keretében (Veszprém MJV Önkormányzata, dátum nélkül.).

5. ábra. Hogyan értékeli az önkormányzatok és a vállalkozások közötti együttműködést? (N = 137)

Arra a válaszra, hogy „Mit gondol, az önkormányzat és a vállalkozások közötti egyeztetések eredményesek a város gazdasági döntéshozatal szempontjából?” így nem meglepő módon csak nagyon kevesen, 18-an válaszolták, hogy igen (N = 125) a kkv-k közül. Ami viszont érdekes, hogy a nemmel felelők csak kisebb része gondolta, hogy ez az eredménytelenség az egyeztetések formális voltából fakad (28%), inkább úgy gondolták, az a gond, hogy a vállalkozások nem rendelkeznek erős befolyással a döntésekre (31%), mert a döntések magasabb szinten születnek (44%). A befolyás hiányát jelzi az is, hogy a válaszadók többsége (76%) arra kérdésre, hogy „Az Ön vállalkozása milyen mértékben képes hatást gyakorolni a város gazdasági döntéseinek megszületésére?” azt válaszolta, hogy egyáltalán nem képes hatást gyakorolni, illetve csak egy kicsit (15%). Az adatokból úgy tűnik, a hatásgyakorlás lehetősége befolyásolja azt is, hogy a válaszadók hogyan értékelik az önkormányzat és a vállalkozások közötti együttműködést, ugyanis a két kérdésre adott válaszok szignifikáns összefüggést⁴ mutatnak.

De milyen változásokat tartanak a kkv-k fontosnak Veszprémben? Alapvetően a munkaerőhiány, különösen a szakképzett munkaerő hiánya tűnik problematikusnak, tekintve, hogy ez, az elvándorlás és a szakképzési/oktatási problémák kerültek előre akkor, mikor a vállalkozásokat arra kértük, állítsanak fel fontossági sorrendet a változások között (6. ábra – az alacsonyabb érték súlyosabb gondra utal, mert a problémák hierarchiájában magasabb helyet foglal el). Érdekes megfigyelni, hogy a 1. táblázat prioritássorrendje alapján a vállalkozók nem érzik problematikusnak a helyi döntéshozókkal való együttműködés módját, vagy legalábbis nem feltétlenül törekednének annak erősítésére.

⁴ A korrelációs együttható 0,376, a korrelációs együttható szignifikáns, $p = 0,00$.

A munkaerőhiány csökkentése	3,1
A helyi szakképzés fejlesztése	3,3
Az elvándorlás mérséklése	3,5
A helyi felsőoktatás fejlesztése	5,3
A lakhatási lehetőségek fejlesztése / lakásépítési program	4,9
A helyi döntéshozókkal való együttműködés erősítése	5,5
Az infrastruktúra fejlesztése	5,5
A helyi gazdasági együttműködési formák támogatása	6,1
Szabadidős és kulturális programok szervezése	7,9
Egyéb	9,8

1. táblázat. Milyen változásokat tartana fontosnak Veszprémben?

A döntéshozókkal való együttműködés nehézkessége azonban nem jelentette azt, hogy az együttműködés minden formáját elutasítják a vállalkozók: a válaszok tanulsága szerint inkább olyan gazdasági szereplőkkel szoktak egyeztetni, mint az üzleti partnereik, a velük egy szektorban dolgozók vagy a helyi vállalkozások. Ezeket főleg informális vagy üzleti megbeszélések formájában szokták eszközölni, de általában ezek a beszélgetések sem stratégiai programokról vagy fejlesztésekről szólnak. Arra a kérdésre, hogy „Jellemezze együttműködését más helyi vállalkozásokkal”, a válaszadók több mint negyede a közös logisztikát és a közös technológia- és/vagy géphasználatot jelölte meg, ami jelzi, hogy az egyeztetésen túlmutató együttműködés is kialakult, igaz, ezt csak nagyon kevesen aposztrofálják „szoros együttműködésnek”.

A gazdasági életen túl azonban a válaszadók sem aktívak: a kitöltők 47%-a mondta azt, hogy semmilyen formában nem veszi ki a részét a város életéből (73 vállalkozás nem adott választ a kérdésre, róluk feltételezhetjük, hogy nem aktív szerepvállalók). Mobilizációs potenciállal rendelkező ügyek a hátrányos helyzetűek, a civil szervezetek és a sportélet támogatása, ezekből a kérdőívet kitöltők 20-25%-a veszi ki a részét valamilyen formában.

A kérdőívből az derül ki, hogy a vállalatok a gazdasági életben a hagyományos, üzletalapú kapcsolataikat ápolják, az önkormányzatokkal összefüggésben azonban a részvétel alacsony, megmarad a tájékozódás/tájékoztatás szintjén. De a kérdőív szöveges válaszaiból az is kiderült, hogy a vállalatok szeretnének aktívabbak lenni a mostaninál. Több kérdésre is olyan válaszok érkeztek, mint hogy szeretnének egy „vállalkozásfejlesztési tanácsot”, illetve „információt a tervezett városi és térségi fejlesztési tervekről, amibe vállalkozásként be lehetne kapcsolódni”, „üzletemberek, vállalatvezetők rendszeres klubrendszerű találkozóit”, „tényleges konzultációt, nem csak a látszat kedvéért”, az „önkormányzattal való együttműködést”, „aktív segítségnyújtást a pályázati anyag elkészítésében és beadásában”, „helyi összefogást,

együtműködési lehetőségeket”. A városban a kkv-kon belül magas a mikrovállalkozások száma, amelyek úgy érzik, diszkriminálják őket a nagyobbakkal szemben.

A kérdőív tehát egyértelműen a kkv-k és az önkormányzatok együtműködésének hiányosságaira mutat rá. Érdeemes azonban megvizsgálnunk, mennyire tud reszponzív lenni egy önkormányzat ilyen együtműködési vákuum mellett. Érzékelik-e, és tudják-e kezelni a fontosabb problémákat? A város legnagyobb gondja a munkaerőhiány, különösen a képzett munkaerőé, ami a helyi gazdasági fejlődést gátló tényezőként nemcsak a kkv-k válaszaiban, hanem a közép vállalatok workshopján, illetve a mélyinterjúk során is többször felmerült. A helyi kormányzat és a helyi politika képviselői a fejlesztési intézményekkel együtt mind érzékelik ezt a problémát, ami már a nagyvállalatok számára is gondot okoz, hiszen több külföldi anyavállalattal tárgyaló magyar lányvállalat jelezte, hogy az anyacég csak akkor támogatja a fejlesztési projektjét, ha a vállalat biztosítja a munkaerő-ellátottságot.

Milyen kísérletek jelentek meg a városban a probléma kezelésére? Veszprém és térsége természetesen részt vesz a foglalkoztatási együtműködések (Foglalkoztatási Paktum) rendszerében, amit központilag határoznak meg, de helyi szinten menedzselnek. A paktumok első hullámának értékelése során azonban László (2010) rámutatott arra, hogy a Foglalkoztatási Paktum nem képesek hatékonyan kezelni a munkapiaci problémát. A munkaerőhiány kezelésének kulcsát a politikai és gazdasági döntéshozók egy része a mobilitás növelésében látta, amire a város megoldási javaslatokat is próbált kidolgozni. A város 2018-ban, A munkaerőpiaci mobilitást elősegítő munkásszállás építéséhez nyújtható támogatásról szóló 23/2017. (II. 3.) kormányrendelet által meghatározott pénzügyi forrásokra pályázva 80 hellyel bővítette elérhető munkásszállásainak a számát. Ez a bővítés azonban csak részben enyhítette a munkaerőhiányt, amit a közép vállalatok egy része „önerőből” próbált meg kezelni: a vállalati workshopon több közép vállalat képviselője is említette például, hogy a cég által vásárolt ingatlanokat bocsátja munkavállalói rendelkezésére (bár ezt mindegyik résztvevő csak átmeneti kényszermegoldásnak tartotta).

A mobilitás problémája mellett a munkaerőpiaci helyzetre hatással van az elvándorlás is. Az interjúkból kiderült, hogy bár a veszprémi Pannon Egyetem magasan kvalifikált szakembereket nevel ki, nagy gond a térségben az agyelszívás, vagyis hogy az itt végzett munkaerőt a város nem képes megtartani. Erre is történtek megoldási kísérletek, a város például ösztöndíjjal támogatja a hallgatók egy részét, illetve most, 2018–19-ben fut a „Veszprém-ben a jövő” mentoprogram, amiben az önkormányzat, a fejlesztési intézmények és a nagyvállalatok együtműködnek a munkaerő megtartásában a „Szolnok hazavár” nevet viselő jó gyakorlat ismeretében.

A fenti példa is mutatja, hogy a megoldási javaslatok egy része központi forrásokra támaszkodik: a munkásszálló építéséhez külső forrásokra pályázott az önkormányzat, és a Foglalkoztatási Paktum sem városi önerőből jön létre. Ez a külső függés más problémák esetén is érzékelhető: az infrastrukturális gondok egy részét a Modern Városok Program keretein belül reméli rendezni az önkormányzat, a közlekedés fejlesztésére pedig a Terület- és Településfejlesztési Operatív Programból (TOP) várnak forrásokat. Kifejezetten a kkv-k fejlesztésére is megjelent a térségben egy országos program: 2019-ben indult a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (MKIK), az Innovációs és Technológiai Minisztérium és a SEED Kisvállalkozás-fejlesztési Alapítvány szervezésében megvalósuló Országos Vállalkozói

Mentorprogram. Ez az erős külső függés részben felfelé tolja a részvétel problematikáját, hiszen felmerülhet kérdésként, hogy az országos szintű tervezésnél milyen szintű és mértékű részvételre volt lehetőségük a helyi vállalkozásoknak és a helyi önkormányzatnak.

Összegzés

A kutatás a kkv-k alacsony részvételét diagnosztizálta a helyi döntéshozatalban, az Arnstein-féle részvételi létra szintjei közül csak az alacsony szintű részvételi forma, a tájékoztatás volt jelen a helyi gazdaságfejlesztési térben. A tájékoztatás sem bizonyult minden esetben hatékonynak, hiszen a vállalkozások kevés programot, fejlesztési tervet ismertek. A sikeres információcsere kulcsa egy olyan kommunikációs tér létrehozása lehetne, amelynek a célja nem szimplán a törvényi kötelezettség teljesítése (nyilvánosságra hoztuk a fejlesztési terveket, mert ez kötelező), hanem a valós tájékoztatás, erre kifejlesztett, könnyen feldolgozható források használatával. A feladat azonban nem csak az önkormányzatra vár, hiszen a kutatási eredmények azt is jelezték, hogy a vállalkozók helyi beágyazottsága inkább helyi jelenlétükkel magyarázható, nem jelenik meg semmilyen törekvés a részükről a helyi közösséghez, gazdasági térhez való kapcsolódásra. A szöveges válaszok is a fentről lefelé érkező megoldások igényét jelezték, vagyis azt, hogy a részvétel erősítését csak az önkormányzattól, a döntéshozóktól várják.

A helyi kormányzati kormányzati szektor sem zárkózik el a részvételi formák kiépítése előtt, inkább a lakosság aktív megszólítására koncentrál a képességszemléleten alapuló gazdaságfejlesztési szemléletbe való bevonás tekintetében. Erről tanúskodik Veszprém Helyi Közösségi Fejlesztési Stratégiája (2016), illetve az Európa Kulturális Fővárosa pályázati anyaga is. A helyi gazdaságfejlesztési térben pedig a Veszprém Megyei Kereskedelmi és Iparkamara tevékeny részvételével a vállalati szférában inkább a nagyobb egységekkel (nagy- és esetenként középvállalkozásokkal) történő együttműködésre koncentrál. Tekintve a szűk önkormányzati lehetőségrendszer, és a jelen kutatásban is diagnosztizált erős központi függést, ez sok esetben fel is emésztí az önkormányzati erőforrásokat.

A kkv-k által megjelölt helyi problémák és a kormányzati és fejlesztési szereplők által említett megoldási javaslatok egyébként összecsengenek, ami azt jelzi, hogy a domináns problémák hasonlóak, így a kkv-k kiesése a részvételi térből nem feltétlenül vezet az érdekeik, problémáik ignorálásához. A képességszemlélet felől értékelve a helyi gazdaságfejlesztés vakfoltjában elhelyezkedő kkv-k inkább potenciális, de jelenleg kihasználatlan helyi kapacitást képviselnek, ami felé érdemes lenne jobban is nyitni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Adamowicz, M. – Machla, A. (2016). Small and Medium Enterprises and the Support Policy of Local Government. *Oeconomia Copernicana*, Vol. 7, No 3, 405–437.
- Arnstein, S. R. (1969): A ladder of citizen participation. *Journal of American Planning Association*, No 4, 216–224.

- Bajmócy Z. (2011): *Bevezetés a helyi gazdaságfejlesztésbe*. Szeged, JATE Press.
- Bajmócy Z. – Gébert J. – Elekes Z. – Páli-Dombi J. (2016): Beszélünk a részvételről... Megyei jogú városok fejlesztési dokumentumainak elemzése az érintettek részvételének aspektusából. *Tér és Társadalom*, 2. sz., 45–63.
- Bajmócy Z. – Gébert J. – Málovics Gy. (szerk.) (2017): *Helyi gazdaságfejlesztés a képességszemlélet alapján*. Szeged, JATE Press.
- Belényi Emese – Számadó Róza (2015): Önkormányzatok tervezési gyakorlata – tervezés és valóság. *Új Magyar Közigazgatás*, VIII. évf., 3. sz.
- Hadjimichalis, C. (2011): SMEs, entrepreneurialism and local/regional development in: A. Pike – A. Rodríguez-Pose – J. Tomaney (eds): *Handbook of local and regional development*. London – New York, Routledge.
- Horeczki, R. - Mezei, C. (2019): KKV fejlesztés a helyi gazdaság fejlődése érdekében. In: *Ipari közép-vállalatok és területi versenyképesség*. Dialóg Campus Kiadó.
- Kollár K. (2011): A helyi gazdaságfejlesztés szereplőinek vizsgálata. In: Magyarország társadalmi-gazdasági helyzete a 21. század első évtizedeiben. Online elérhető: <https://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/kautzkiadvany2011/kreativgondolkodas/KollarKatalin.pdf> (Utolsó letöltés: 2019. 06. 10.)
- Korcsmáros, E. – Mura, L. – Šimonová, M. (2017): Identification of small and medium-sized enterprises development in Slovakia. *Journal of Applied Economic Sciences*, Vol. XII, Fall 6(52), 1702–1712.
- Központi Statisztikai Hivatal (2019): Fókuszban a megyék – 2019. I. félév, Veszprém megye. Online elérhető: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/megy/192/index.html>
- Központi Statisztikai Hivatal (2014): Magyarország településhálózata 1. – Agglomerációk, településegységek Budapest. Online elérhető: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo_telepuleshalozata/agglomeracio.pdf
- László Gy. (2010): *A magyarországi foglalkoztatási paktumok összehasonlító elemzése és átfogó értékelése. A foglalkoztatási partnerségek jelenét feltáró és jövőjét megalapozó kutatás záró tanulmánya*. Pécs, Munkaügyi tárgyú kutatások támogatása OFA/K-5659/8341/50/2009.
- Lengyel I. (2010): *Regionális gazdaságfejlesztés. Versenyképesség, klaszterek és alulról szerveződő stratégiák*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Pénzügyminisztérium (2016): *Veszprém Az Élhető Város Helyi Közösség, Helyi Közösségi Fejlesztési Stratégia, 2014–2020*. Letöltve: http://www.elhetoveszprem.hu/media/szovegesoldalak_multifiles/HKFS-Mod08-01.pdf (Utolsó letöltés: 2019. 08. 10.)
- Rechnitzer J. (2014): A győri gazdaság pályapontjai a rendszerváltozástól napjainkig. In Lados M. (szerk.): *A gazdaságszerkezet és vonzáskörzet alakulása*. Győr, Universitas-Győr Nonprofit Kft., 2014, 104–129
- Terra Stúdió (2017): *Veszprém, megyei jogú város fenntartható városi mobilitási terve 1.0*. Megrendelő: Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata. Online elérhető: <http://www.veszprem.hu/veszpremieknak/onkormanyzat/strategiak-programok-koncepcio/5931-fenntarthato-varosi-mobilitasi-terv-sump>
- Számadó R. (2015): *Inkluzív önkormányzat*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem.